

távol-kelet

A CSÁSZÁR SZEREPE A JAPÁN TÖRTÉNELEMBEN

Írta: Dózsa Gergő

A császárság kialakulásáról két kora középkori krónika tájékoztat minket, a 712-es Kodzsiki és a 720-as Nihonsoki. Természetesen mitológiai alapokra helyezték a császárság létrejöttét, melyről a következő szerepel az említett két krónikában: az első császár Amateraszu napistennő dédunokája volt, aki i. e. 660. február 11-én alapította Japán első államát, Jamatót. Miért volt erre a japánoknak szükség? Nagyon egyszerű, a kínai császársághoz hasonlóan ők is ősi múlttra szerették volna visszavezetni államukat.

A kora középkorban a jelenlegi nagyon férfiközpontú társadalommal ellentétben eredetileg matriarchátus jellemezte Japánt, ami abban is megnyilvánult, hogy több császárnő is ült a trónon. Erre egy remek példa, hogy 562-ig császárnők indítottak hadjáratokat Korea ellen. Ez a matriarchális, avagy mondhatni császárnői korszak körülbelül száz éven át tartott Japánban, de tulajdonképpen egészen a Nara-korszak kezdetéig jellemző volt, hogy nők álltak az állam élén. Két ese-

mény miatt szűnt meg a matriarchátus. Az egyik kínai hatásra történt (mint oly sok minden a japán kultúrában), ugyanis Kínában patriarchális, férfiközpontú hatalom jött létre. A másik egy konkrét incidens volt a japán történelemben, amely szerint Sótoku császárnő (nem azonos az ugyanezen a néven szereplő reformer Sótoku herceggel) bizalmába fogadott egy Dókjó nevű szerzetest, aki egyre több beleszólást követelt és vívott ki a császári udvarban, ezen kívül szerelmi kapcsolatban is álltak egymással, amely miatt a császárnő lemondásra kényszerült. Egy gondolatot kell még kiemelni a kora középkor kapcsán; méghozzá a császár és a főpap funkcionális összefonódását, hiszen a sintó vallásban szereplő kamik tisztelete gyakorlatilag a császárra is kiterjedt, isteni származást adva az uralkodónak, amelyről már az állam kialakulásánál is írtam.

A kora középkortól kezdve fokozatosan csökkent a császári hatalom mértéke. Először a Szoga-klán befolyása, majd a Taika-reform sza-

bályozta a császár funkcióit. Tulajdonképpen a Taika-reform által vált Japán egy központosított császári vezetésű, pre-feudális állammá. Ez a folyamat gyakorlatilag párhuzamba állítható a korábban leírtakkal és ez a tendencia egészen a IX. századig, a Fudzsivarák térhódításáig meg is maradt. A Fudzsivarák alatt ugyanis egy új pozíció született meg a császár mellett, ez volt a kampaku, ami körülbelül az európai kancellári pozícióval egyezett meg. A császárok egyre inkább háttérbe szorultak, a társadalmi átalakulás és az új funkciók létrejötte miatt kevesebb hatalmuk lett. A Fudzsivarák-korszak utolsó száz évében (1068/1069-1156) a „lemondott” (inkább a visszavonult a helyes terminológia) császárok hatalma vált jelentőssé. Ez mit is jelent? Azt, hogy a császárok látványosan visszavonultak a hatalomgyakorlástól, de a háttérből próbálták irányítani az országot. A székhelyüket japánul innek nevezték, magát ezt a visszavonult császári szerepet pedig inszeinek. Nagyon fontos megjegyeznünk, hogy a trónbitorlás ismeretlen fogalom volt Japánban, többek közt ennek is köszönhető a japán császárság jogfolytonossága. Gyakoribb és jellemzőbb volt a feudális nagycsaládok háttérben történő küzdelme, mint a császárok tényleges hatalomgyakorlása.

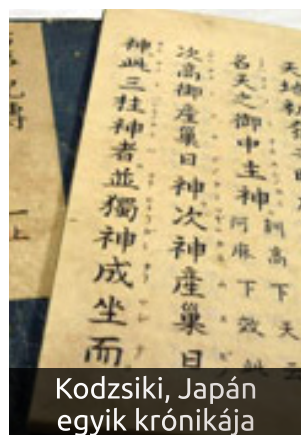
A Fudzsivarák bukása, a Minamoto-klán előretörése (1180) után a császári hatalom végképp leáldozott, az úgynevezett Kamakura-korszakban a császárok mindössze bábok voltak a mindenkori kormányzat kezében.

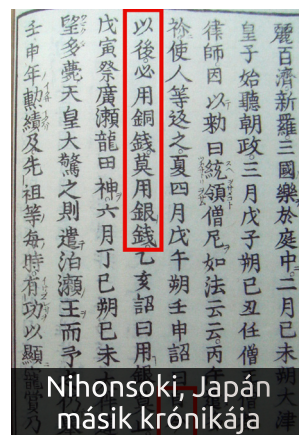
Dzsimmu császár, Japán első, mitikus uralkodója

Amateraszu napistennő kijön a barlangból

Kodzsiki, Japán egyik krónikája

Nihonsoki, Japán másik krónikája

Sótoku császárnő

A Minamotók új intézményeket hoztak létre, háttérbe szorították a császári udvart, olyan feudális elvek mentén működő hivatalokat alapítottak, amelyek egészen a Tokugava-korszak végéig fennálltak. Tulajdonképpen már a Kamakura-korszakban létrejön a bakufu („sátoros kormányzat”), amely a feudális nagyurak és a sógun vezette országot takarta magában. Már ekkor beszélhetünk sógunátusról, amelynek egyik ékes bizonyítéka, hogy az egyik sógunt a kínaiak is Japán királyának (sic!) tekintették.

Természetesen volt olyan császár, aki nem nyugodott bele hatalma elvesztésébe. 1333-ban a Kamakura-korszak végén Go-Daigo császár újra császári kormányzatot képzelt el, ennek meg-

akadályozására Asikaga Takaudzsi küldték, aki először a császár oldalára állt, majd végül a Minamotók és az Asikagák küzdelmét Go-Daigo itta meg, mert el kellett menekülnie Kiotóból Josinóba 1336-ban. Az új korszak, amelyet az Asikaga-klán fémjelzett, új császári udvar alapításával kezdődött, így két udvar működött párhuzamosan, az egyik Kiotóban, a másik Josinóban. Ez az állapot körülbelül ötven évig tartott: az északi és déli udvar kora. 1392-ben Josimicu meggyőzte a déli udvart azzal az ígérettel, ha visszatér Kiotóba, akkor a két császári udvar egymást váltogatva gyakorolja majd a hatalmat. Természetesen ígéretét nem tartotta meg, azonban újabb ötven évvel később már a sóguni hatalom is leáldozott. 1441

után mind a sóguni, mind a császári udvar tovább hanyatlott. A bakufu Kiotóba költözött, ezáltal a sóguni hatalom nemcsak katonai, hanem kulturális központ szerepet is betöltötte. Az Asikaga- vagy Muromacsi-korszak végére a császári család ezáltal (is) elszegényedett, már „csak” vallásos tisztelet övezte, ugyanis a hiedelem továbbra is tartotta magát, mely szerint a császár a politikai hatalom egyetlen törvényes forrása.

A Muromacsi-korszak lezárását követte a Szengoku dzsidai, vagyis az országegyesítés nagy háborúja, melyben a kor császárai szinte semmilyen formában sem vettek részt, ez a daimjók, hűbéreseik és a mindenkorai sógunok harca volt. (Erről külön előadást lehetne tartani.) E háború lezárásaként pedig egy újabb sátoros kormányzat, bakufu jött létre, amely meghatározta Japán újkori történelmét. A Tokugava-korszakban a császár végleg vallási szerepre korlátozódott, azonban ez az időszak a béke, a prosperitás kora Japánban, de egyben a teljes elzárkózásé is, amit kissé lemaradó, de töretlen gazdasági fejlődés követett.

A Tokugava-korszak végén egyre inkább realizálódott a bakufuban, hogy Japán lemaradt a nagyhatalmak mögött, ennek ékes példája volt Perry 1853-as látogatása, mely után a sógun császári állásfoglalást kért (erre évszázadok óta nem volt példa). A császár a kikötők megnyitását javasolta, melyet a kormányzat elfogadott. 1860-ban már lázadás tört ki a császári hatalom visszaállításáért és a külföldiek elűzéséért. A hivatalnokká

váló samurájok szoros kapcsolatot alakítottak ki a császári udvar és a bakufu között, egyfajta közvetítő szerepet töltöttek be. Az előbb említett lázadást az 1863-1868 között zajló Szacuma-Csósú lázadás tetőzte be, amelynek eredménye lett a Tokugava-sógunátus vége és a Meidzsi-korszak kezdete.

1868-ban már az új császár, Mucuhito (a Meidzsi csak a korszak elnevezése!) tárgyalta a külföldi hatalmak képviselőivel. Természetesen nem lett azonnal újra erős császári hatalom, már csak az új uralkodó életkorából adódóan sem (Mucuhito ekkor mindössze 14 éves). Nyugati reformokat vezetett be, de nem az ősi császári hatalmat állították vissza.

Go-Daigo császár

Asikaga Takaudzsi

Meidzsi császár

Kibocsátották az úgynevezett ötcikkelyes esküt, melyből két elemet emelnék ki, az egyik a jogegyenlőség, a másik a régi szokásokkal való felhagyás. Az új rendszert az eddigi lázadók is elfogadták, sőt belőlük lettek az új kormányzat vezető tisztségviselői. Nagy gazdasági és társadalmi változások korszaka ez, a feudális rendszerből a modern érába való átmenet.

Az 1868 utáni időszak egyik fontos feladata volt új alkotmányt adni Japánnak. Emiatt az 1870-es években alkotmánytervekkel bombázták Mucuhito császárt, akiből sikerült egy ígéretet kicsikarni, mely szerint 1890-re új alkotmánya lesz az országnak. Addig azonban több ellentmondás is megfigyelhető. Az 1880-as években újra előtérbe kerültek a tradicionális japán értékek, de nagyfokú nyugati hatás is érte az országot. 1890-ben megszületett az új alkotmány, amelynek legfontosabb császárt érintő pontja szerint a császár „szent és sérthetetlen”, uralma korlátlan és 'elméletben' övé minden hatalom, ehhez képest két évvel korábban létrehoztak egy titkos tanácsot, amely a császár munkáját volt hivatott segíteni.

A Meidzsi-korszak lezárultával végérvényesen megszületett a modern Japán, pontosabban annak korai szakasza. 1912 után az úgynevezett Taisó-demokrácia kormányozta az országot. Emellett fontos megjegyeznünk, hogy az 1912-ben trónra lépő császár szellemi fogyatékos volt, így még ha akart volna sem tudott volna érdemi hatalmat gyakorolni. Emiatt válság alakult ki; a császárt teljes inaktivitás jellemezte a Taisó-kor-

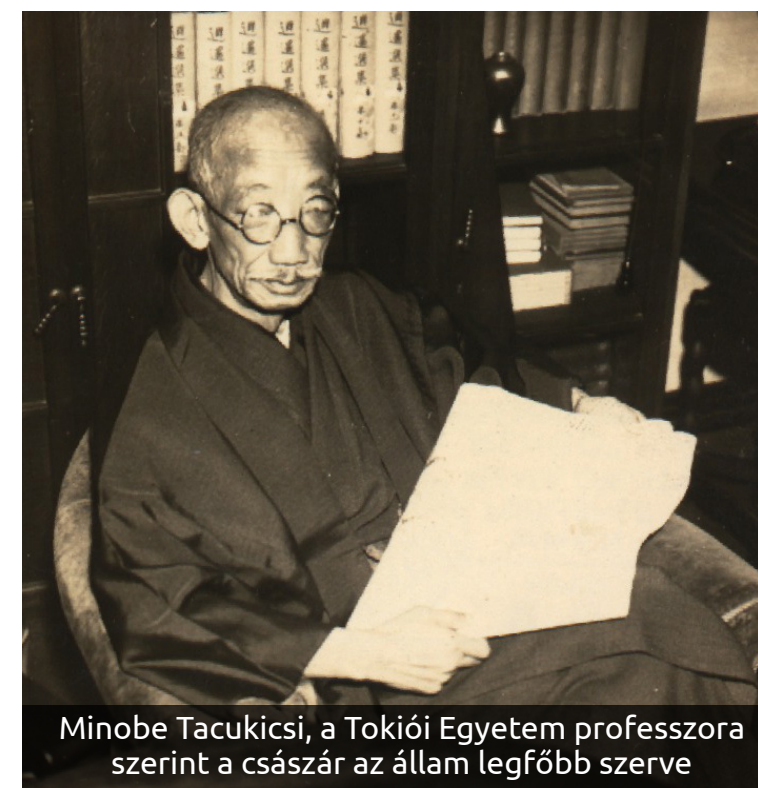
Taisó császár

szakban. A győztes első világháború és a demokratikus átmenet sem enyhítette az ország gondjait, bár kétségtelen, hogy tovább fejlődött Japán, de az ezzel járó problémák is megjelentek, mint a kettős gazdaság, az óriási társadalmi liberalizáció, ezt fogja majd az 1930-as évek militarizmusa elsöpörni, de ne szaladjunk ennyire előre. Ahogy említettem, a császár szellemi fogyatékosága miatt mind a titkos tanács, mind a legfelsőbb bíróság nyilatkozhatott helyette. Az 1930-as évekre a korábbi liberális légkör megszűnt, a folyamatos kormányváltások kikezdték a Taisó-demokráciát, így a hadsereg fokozatosan átvette a hatalmat, bár ekkor már új császár ült Japán trónján. Az 1930-as évek a világban a szélsőjobboldali, populista esz-

„...az új alkotmány (...) szerint a császár „szent és sérthetetlen”, uralma korlátlan és 'elméletben' övé minden hatalom...”

mék kora volt, lásd a nemzetiszocializmus vagy a fasizmus győzelmét. Ez a populizmus jellemezte a japán hadsereg vezetőit is, akik a császári akarat képviselőinek tartották magukat, egy új, nemzeti alkotmányt akartak alkotni (kokutai). Tulajdonképpen a hadsereg csinálta az 1930-as évek Japánjának politikáját. Egy történet álljon itt a császár szerepének megkérdőjelezéséről. Minobe Tacukicsi, a Tokiói Egyetem professzora szerint a császár az állam legfőbb szerve. Ez az elmélet nem igazán vált népszerűvé, bár az értelmiség egy része elfogadta. A többi egyetem a trón szent és sérthetetlen voltát hangsúlyozta, ami megfelelt az 1890-es alkotmányban foglaltaknak. 1935-re ezt az elméletet olyannyira elutasították, hogy a professzort elbocsátották állásából és műveit betiltották.

1926 és 1989 között az úgynevezett Sóva-korszak tartott a japán történelemben, amely Hirohito uralkodása. Egy újabb történetet szeretnék kiemelni, mennyire eredménytelen volt a császárok beavatkozása a napi politikába. Mandzúriában meggyilkoltak egy helyi kollaboránsnak tartott hadvezért, amely miatt felháborodott a császár, és követelte az illetékes minisztertől a hadsereg felelős tisztjeinek megbüntetését.

Minobe Tacukicsi, a Tokiói Egyetem professzora szerint a császár az állam legfőbb szerve

Tanaka miniszterelnök megpróbált eleget tenni Hirohito kérésének, de a hadsereg egyszerűen megtagadta a kérést, arra hivatkozva, hogy csak közvetlen császári parancsra hajlandóak cselekedni. A császár nemcsak ebben az esetben, hanem más katonai incidensek esetén sem tudott erélyesen fellépni a hadsereggel szemben. A császári és polgári kormány nem volt ura a hadseregnek többé. Nem meglepő módon Hirohito nem támogatta a második világháborúban való részvételt. 1944-ben puhatolózott a szövetségesek irányában, júniusban fel is szólította a legfőbb tanácsot, hogy szovjet közvetítéssel zárja le a háborút, természetesen sikertelenül. (Kicsit emlékeztethet ez minket Horthy kiugrási kísérletére.)

1945. augusztus 10-én a két atombomba ledobása után Japán kénytelen volt elfogadni a potsdami konferencia határozatait, a japán delegációnak mindössze egy császárra vonatkozó kérése volt: az uralkodó maradjon szuverén. Ezek után Hirohitónak nem sok választása maradt, döntött a kapitulációról, melyet augusztus 15-én rádiónyilatkozatban közölt népével; „el kell viselni az elviselhetetlent, és kibírni a kibírhatatlant”. Ezáltal

Hirohito császár híres rádióbeszéde közben

Japán először vált legyőzött állammá a történelemben és ezt egy császárnak kellett bejelentenie, ennél nagyobb megaláztatás nem érhetett Japán mindenkori uralkodóját.

A második világháború után ismét új alkotmányt kapott az ország, és a japánok kérésének megfelelően Hirohito maradt a császár, akit sokan a vádlottak padján szerettek volna látni. Háborús bűnösnek akarták kezelni, de ezt az amerikaiak végül nem engedték, MacArthur sem tartotta túl jó ötletnek. Érdekes módon azonban a háború befejezése után az amerikaiak nem elleneztek volna egy császárelenes puccsot, igaz, nem is támogatták. Egy újabb fontos dolog, amit Hirohito jelentett ki 1946-ban: január elseji beszédében kinyilvánította, hogy nem isteni személy, ezáltal nem kell szakrális személynek tekinteni. Az 1947-es alkotmányban pedig már felségjogait a népre ruházta, illetve kimondták, hogy a császár mindössze az állam és a nép egységének szimbóluma. Tulajdonképpen a mai értelemben vett brit alkotmány született meg Japánban, így alkotmányos monarchia lett a hivatalos államformája.

Hirohito felismerte, hogy a császári udvart is modernizálni kell, ez azt jelentette, hogy az uralkodóház a XX. század második felétől kezdődően reprezentációs és szimbolikus szerepbe került. Ennek fő feltétele a néppel való szoros kapcsolat-tartás, ezért közös palotába költözött gyermekeivel és többet mutatkoztak a nyilvánosság előtt. A

reprezentációt pedig olyannyira komolyan vette, hogy ő lett az első császár, aki külföldre látogatott, először 1971-ben Európába, majd 1975-ben az Egyesült Államokba.

Halála után fia, Akihito követte a trónon (*AniMagazin 49.*), aki 1989-ben került hatalomra. Vele a Heisei-korszak vette kezdetét, amely 2019-ig tartott, ugyanis kétszáz év után ő lett az első olyan császár, aki lemondott. Uralkodása alatt többször is bocsánatot kért Japán második világháború alatt elkövetett bűneiért, és szintén több külföldi országba látogatott, többek között 2002-ben Magyarországra. Természetesen nem tudta megkerülni a nyilvános szereplést Fukushima esetén sem, amikor együttérzéséről biztosította népét, és imádságra szólított fel. Ő volt az első olyan császár, aki polgári származású nőt vett el feleségül. A lemondására visszatérve röviden annyit, hogy hosszas parlamenti előkészítésre volt szükség, amelyre végül a 2017 nyarán elfogadott képviselőházi határozat tett pontot, majd 2018.

A japán császári család

december elsején Abe Sinzó miniszterelnök jelentette be, hogy Akihito császár 2019 áprilisában átadja a hatalmat fiának, Naruhito koronahercegnek, ezzel kezdetét vette a Reiva-korszak.

Összegzőképpen elmondható, hogy a japán császári család a világ legrégebb óta hatalmon lévő uralkodóháza, és ma már megfelel a modern alkotmányos monarchiák nyújtotta kihívásoknak, de a történelem folyamán természetesen ők is voltak abszolút uralkodók; legtöbbször azonban háttérben tevékenykedtek és onnan irányították népüket. Talán kevésbé olyan népszerűek, mint a brit uralkodócsalád, de kétségtelen, hogy jelenleg is a hatalom törvényes forrásai és népükkel tartott kapcsolatuk alapján ma is fontosak Japán számára.

Aki szeretné a fentebb olvasottakat bővebben meghallgatni-megnézni, azoknak ajánlom a 2018-as Tavasz Mondoconon elmondott előadásomat, mellyel a járványig egy komplett sorozatot kezdtem meg a japán történelemről.

Naruhito koronaherceg és Akihito császár